

YÖNERGE

ORDU ÜNİVERSİTESİ HAYVAN DENEYLERİ YEREL ETİK KURULU YÖNERGESİ

AMAÇ

MADDE 1- (1) Bu Yönergenin amacı, Ordu Üniversitesinin çeşitli akademik birimlerinde, deney hayvanları ile gerçekleştirilecek olan bilimsel araştırma, deneysel çalışma, test, tıbbi uygulamalar ve eğitim öğretim ve yayın gibi temel etkinliklerde yapılacak işlemleri, kullanılacak tüm hayvanların barındırılmaları, üretilmeleri, doğadan izole edilmeleri, nakledilmeleri, deneylerde kullanılmaları ve üzerlerinde gözlem yapılması ile ilgili tüm süreçlerde etik bakımdan kabul edilebilir uygulamaların sınırlarını belirlemek ve araştırma önerilerini bu açıdan incelemek üzere oluşturulacak “Ordu Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu”nun kuruluş ve çalışma esaslarına, araştırma önerileri ile yapılması planlanan işlemlerin sunulmasına, incelenmesine ve uygulanmalarına izin verilmesine, yapılan bütün işlemlerin kayıt altına alınmalarına, uygulamaların izlenmesine ve gerektiğinde sonlandırılmasına ilişkin esasları belirlemektir.

KAPSAM

MADDE 2- (1) Bu Yönerge, Ordu Üniversitesinde deney amacıyla kullanılacak hayvanların kullanımından önce alınması gereken izinleri, bu amaçla Ordu Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu’nun oluşturulmasını, çalışma usul ve esaslarını, görevlerini, eğitim, denetim ve yükümlülüklerini kapsar.

DAYANAK

MADDE 3 - (1) Bu Yönerge 15 Şubat 2014 tarih ve 28914 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik”in 7, 8 ve 9uncu maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

TANIMLAR ve KISALTMALAR

MADDE 4 - (1) Bu Yönerge'de geçen;

a) **Başkan:** ODÜHADYEK Başkanını,

b) **Başkan Vekili:** ODÜHADYEK Başkan vekilini

c) **Başvuru Formu:** Uygulanmasına başlanmamış olan proje ile ilgili prosedürveya protokolleri içerecek şekilde düzenlenen ve Etik Kurula sunulan formu,

ç) **CITES Sözleşmesi:**20/6/1996 tarihli ve 22672 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan NesliTehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmeyi,

d) **Çiftlik Hayvanı:** Çiftlik ortamında yetiştirilen at, sığır, koyun, keçi, domuz, tilki ve lamaile kanatlı (tavuk, hindi, sülün, devekuşu vb.) hayvanlarını,

e) **Deney:** Bilimsel amaçlarla hayvanlar üzerinde gerçekleştirilecek her türlü prosedür veyaprosedürler bütünü,

f) **Deney Hayvanı:** Prosedürlerde kullanılan serbest yaşayan veya çoğalan larva biçimleri, canlı kafadanbacaklılar ve normal fötal gelişimlerinin üçte birlik döneminden itibaren memeliler dahil, insan olmayan herhangi bir omurgalı canlıyı,

g) **Deney Hayvanı Kullanıcısı:** Deney hayvanı kullanarak her türlü eğitim, araştırma, uygulama ve test yapmak isteyen veya bu programların yapılmasında deney hayvanlarına dokunarak ve gözlemleyerek katkıda bulunan öğrenciler, araştırmacılar, akademik, sağlık, teknik ve idari personeli,

ğ) **Deney Hayvanı Ünitesi:** Ordu Üniversitesi bünyesinde deneysel ve bilimsel amaçlarda hayvanlar üzerinde her türlü prosedür ve prosedürlerin gerçekleştirildiği, hayvanların tür özellikleri gözetilerek, stressiz ve sakin bir hayat sürdürebilecekleri, veteriner hizmetlerinin verildiği Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında çalışma izni bulunan birimi,

h) **Etik:** Araştırmalarda kullanılacak hayvanlarla ilgili olarak insan ve hayvan yaşamını ilgilendiren bilimlerde yapılabilecek hareketlerin sınırları, hayvana yönelik yapılacak tutum ve davranışa yol gösterici evrensel kuralları,

ı) **Etik Kurul:** Ordu Üniversitesinde bilimsel araştırma, test, tıbbi uygulamalar ve eğitim-öğretim gibi temel etkinliklerde deney hayvanları ile yapılacak işlemleri etik ilkeler çerçevesinde değerlendirmeyi, görüş bildirmeyi, önerilen protokolleri incelemeyi, izin vermeyi, uygulamaların izlenmesini, deney hayvanları üzerinde yapılan bütün işlemlerin kayıt

altına alınmalarını ve bu işlemlerin anında ya da geriye doğru izlenebilmelerini sağlayan Ordu Üniversitesi Hayvan Deneyleleri Yerel Etik Kurulunu,

i) **HADMEK:** Hayvan Deneyleleri Merkezi Etik Kurulu'nu,

j) **Hayvan Refahı Birimi:** Ordu Üniversitesi bünyesinde, hayvan refahı ve bakımından sorumlu, veteriner hekim, veteriner sağlık teknikeri veya veteriner sağlık teknisyeni unvanına sahip en az bir kişiden ve bu unvanlardan birine sahip bir kişiye ilaveten biri Ordu Üniversitesi HADYEK üyesi olmak üzere en fazla üç kişiden oluşan birimi,

k) **İnsancıl öldürme metodu:** Hayvanın kendi türüne has, en az fiziksel ve duyuusal ağrı, eziyet ve sıkıntıya maruz kalacağı şekilde yaşamının sonlandırılmasını,

l) **ODÜHADYEK:** Ordu Üniversitesi Hayvan Deneyleleri Yerel Etik Kurulu'nu,

m) **Proje:** Tanımlanmış bilimsel bir amacı olan ve bir ya da daha fazla prosedürü kapsayan iş programını,

n) **Prosedür:** Hayvanların; doğurtulması, kuluçkadan çıkarılması ya da genetiği değiştirilmiş hayvan soyunun devam ettirilmesi süreçleri dahil, iyi veteriner hekimlik uygulamalarına uygun olarak bir iğnenin batırılmasının yarattığına eşit veya daha fazla acı, eziyet, ızdırap veya kalıcı hasara sebep olabilecek şekilde, bilinen veya bilinmeyen sonuçları olan, deneysel, diğer bilimsel veya eğitici amaçlarla kullanılmasını,

o) **Rektör:** Ordu Üniversitesi Rektörü'nü,

ö) **Sekreteryaya:** Etik kurullarda gerekli koordinasyonu sağlayan, yazışmaları yapan, başvuruları alan ve kayıtları tutan kişi veya kişileri,

p) **Tekniker:** Lise öğrenimi üzerine iki yıl süreli Veteriner Sağlık Önlisans programlarından mezun olan kişiyi,

r) **Teknisyen:** Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Tarım Meslek Lisesi Veteriner Sağlık Bölümü ile daha önce Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı olan Veteriner Sağlık Meslek Lisesi, Hayvan Sağlığı Memurları Okulu, Hayvan Sağlığı Memurları Meslek Lisesi okullarından herhangi birinden mezun kişiyi,

s) **3R Prensipleri:** W.M.S Russell ve R.L. Burch tarafından 1959'da geliştirilen ve baş harflerinden dolayı 3R'ler olarak anılan Replacement: Yerine Koyma, Reduction: Azaltma ve Refinement: Arındırma ilkelerini ifade eder. Mümkün olan her durumda, canlı hayvan yerine bilimsel açıdan geçerli başka alternatif bir yöntem ya da deneme stratejisinin uygulaması, proje hedeflerinden ödün vermeden kullanılacak hayvan sayısının olabildiğince azaltılması, hayvanlara acı, eziyet, ızdırap çektirecek ve kalıcı hasar yapacak prosedürlerin iyileştirilerek hayvan refahının artırılmasını,

ş) **Yetkili Kişi:** Ordu Üniversitesi bünyesinde deney hayvanları yetiştiren ve barındıran birimlerle, Hayvan Kullanım Laboratuvarlarının sorumlusunu,

t) **Yönetmelik:** 15 Şubat 2014 tarih ve 28914 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik”i, ifade eder.

DENEY HAYVANLARININ KULLANILMA AMAÇLARI

MADDE 5- (1) Deney hayvanlarının kullanılma amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- a) Temel araştırmalar.
- b) Aşağıdaki amaçlardan herhangi birini taşıyan translasyonel veya uygulamalı araştırmalar:
  - 1) İnsan, hayvan veya bitkilerdeki hastalık, sağlık bozuklukları ve diğer anormalliklerin önlenmesi, tanı, tedavisi veya bunlardan kaçınma.
  - 2) İnsan, hayvan veya bitkilerdeki fizyolojik bozuklukların incelenmesi, belirlenmesi, düzeltilmesi veya modifikasyonu.
  - 3) Hayvanların refahı ve tarımsal amaçlarla yetiştirilen hayvanların üretim şartlarının iyileştirilmesi.
- c) (b) bendinde belirtilen amaçlardan herhangi biri için, ilaçlar, gıda hammaddeleri, yem hammaddeleri, başka maddeler ve ürünlerin kalite, etkinlik ve güvenilirliklerinin geliştirilmesi, üretilmesi ve test edilmesi.
- ç) İnsan ve hayvan sağlığı ve refahı için doğal çevrenin korunması.
- d) Türlerin korunmasını amaçlayan araştırmalar.
- e) Mesleki becerilerin kazandırılması, sürdürülmesi veya geliştirilmesi için yüksek öğrenim veya eğitimi.
- f) Adli tıp araştırmaları.

ODÜHADYEK’İN OLUŞUMU ve ÜYELERİN NİTELİKLERİ

MADDE 6-(1) ODÜHADYEK aşağıda nitelikleri belirtilen 9 üyeden oluşturulmuştur:

- a) Ordu Üniversitesi (ODÜ) bünyesinde bulunan deney hayvanı ünitesinde çalışan deney hayvanı üretilmesi, yetiştirilmesi ve bakımından sorumlu, deney hayvanları kullanım

sertifikasına sahip, tam gün ünitelerde çalışan, hayvan deneyleri konusunda en az bir yıl tecrübeli bir veteriner hekim,

b) Üniversite ile çıkar ilişkisi olmayan sivil toplum kuruluşuna kayıtlı T.C. vatandaşı bir üye,

c) Kendisi ve birinci derece yakınları, hayvanlar üzerinde deneysel çalışma yapmayan ve kuruluş ile çıkar ilişkisi olmayan T.C. vatandaşı bir üye,

d) Ordu Ü., Tıp Fakültesi öğretim üyeleri arasından seçilecek iki üye

e) Ordu Ü., Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü öğretim üyeleri arasından seçilecek bir üye,

f) Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü öğretim üyeleri arasından seçilecek bir üye,

g) Ordu Ü., Deniz Bilimleri Fakültesi Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği Bölümü öğretim üyeleri arasından seçilecek bir üyeden oluşur.

h) Ordu Ü., Diş Hekimliği Fakültesi öğretim üyeleri arasından seçilecek bir üyeden oluşur.

(2) ODÜHADYEK'te görev alacak en az bir üyenin in vivo hayvan deneylerinde en az bir yıl deneyimli ve doktora/tıpta uzmanlık derecesine sahip olması gereklidir.

(3) ODÜHADYEK gerektiğinde başka alanların uzmanlarından görüş alabilir ve/veya toplantılara davet edebilir.

HAYVAN DENEYLERİ YEREL ETİK KURULLARINA ATANMA VE GÖREV SÜRESİ

MADDE 7- (1) ODÜHADYEK üyelerinin seçimi;

a) Yerel Etik Kurulu başkanı, başkan vekili ve üyeleri; Rektör tarafından atanır. Atamalar HADMEK bildirilir.

b) ODÜHADYEK başkanı ve veteriner hekim üniversitenin tam zamanlı çalışanı olmak zorundadır.

c) Atamalara dair değişiklikler bir ay içinde HADMEK'e bildirilir.

ç) Yerel etik kurulları üyelerinin görev süresi dört yıldır. Görev süresi biten üye yeniden atanabilir veya onay ile görevlendirilebilir. Bir takvim yılı içerisinde izinsiz ve mazeretsiz olarak üst üste üç toplantıya katılmayan üyenin üyeliği kendiliğinden düşer. Üyelik sıfatının ölüm, emeklilik, ayrılma gibi herhangi bir nedenle sona ermesi veya üyeliğin düşmesi halinde, yerine aynı usulle ve kalan süreyi tamamlamak üzere ayrılan üyenin niteliklerini taşıyan yeni bir üye seçilir.

ETİK KURULUN ÇALIŞMA YÖNTEMİ

MADDE 8-(1) ODÜHADYEK aşağıda belirtildiği şekilde çalışır:

a) ODÜHADYEK, kurul başkanının belirleyeceği gündemle en az ayda bir defa ve üyelerin en az üçte ikisinin katılımı ile toplanır.

b) ODÜHADYEK toplantıları başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlığında yürütülür. Kararlar, oy çokluğu ile alınır. Oy eşitliği halinde başkanın oyu yönünde karar verilir.

c) Kurumlarda kullanılan tüm deney hayvanlarına ilişkin kayıtlar, hayvan refahı biriminde görevli deney hayvanı yetiştirilmesi, üretimi ve bakımından sorumlu veteriner hekim tarafından tutulur veya tutturulur. Söz konusu kayıtlarda temin edilen hayvanların sayıları, türleri, temin edildikleri yerler, kullanıcı kuruluşa geldiği tarih ve yapılan tüm işlemler bulunur. Bu kayıtlar en az beş yıla süreyle muhafaza edilir.

ç) Yerel etik kurula yapılacak başvurular, proje ekibi tarafından doldurulan başvuru dilekçesi, başvuru formu, taahhütname, fulltextliteratür (çalışma konusu veya protokolü ile ilgili örnek olabilecek) ve hayvanlara proje prosedürünü uygulayacak çalışma personel(ler)ine ait ‘Deney Hayvanları Kullanım Sertifikası’ ile yapılır. Başvuru formu Yönetmeliğin sekizinci madde sekizinci bendi esas alınarak ODÜHADYEK tarafından hazırlanır.

d) ODÜHADYEK tarafından projelere azami beş yıl süre ile izin verilir, süre uzatımı talebi olması halinde, talebin gerekçelendirilmesi şartıyla ek süre verilebilir.

e) Başvurular ve alınan kararlar tarih ve sayı numarası verilerek kayıt altına alınır. ODÜHADYEK kayıtları en az beş yıl süreyle muhafaza eder.

f) Başvurular, deney yürütücüsü tarafından sekreteryaya yapılır. Tez çalışmalarını için yürütücü, danışman öğretim üyesidir.

g) Başkan, usulüne uygun olarak yapıldığı saptanan başvuruları, incelenmek üzere kendi belirleyeceği iki raportöre iletir. Raportörler başvuru ile ilgili incelemelerini bir sonraki Etik Kurul toplantısına kadar tamamlar. Raportörlerin görüşlerinin hazırlamasını takiben, ilk Etik Kurul toplantısında raportörlerden biri projeyi sunar ve başvuru gündemde değerlendirilir. Etik Kurul toplantısında başvuru hakkında oy çokluğu ile kesin karar verilerek başvuru sahibine bildirilir.

ğ) ODÜHADYEK yaptığı değerlendirme neticesinde; “uygun”, “düzeltmesi gerekir”, “şartlı olarak uygun” ya da “uygun değildir” şeklinde karar verir. Kararlar başvuru sahibine başvurunun yapıldığı tarihten itibaren kırk iş günü içinde yazılı olarak bildirilir. Bu süre proje

değerlendirmesini de kapsar. Projenin karmaşıklığı veya birden çok bilim dalını ilgilendirdiği hallerde, ODÜHADYEK sözü edilen süreyi bir defaya mahsus olmak üzere on beş iş gününü geçmeyecek şekilde uzatabilir. Uzatma sebebi ve süresi gerekçelendirilerek, süre sona ermeden yürütücü bilgilendirilir. ODÜHADYEK, bir projenin yapılabilirliğini sınamak amacıyla az sayıda hayvan üzerinde ön deneylerin yapılmasını isteyebilir. Bu durumda kesin karar, “şartlı olarak uygun” kararı verilen projelerdeki usullere göre verilir.

h) ODÜHADYEK üyesinin yer aldığı başvurular görüşülürken ilgili kurul üyesi görüşmelere katılamaz ve oy kullanamaz.

1) Hakkında “Düzeltilmesi gerekir” kararı verilen projeler, düzeltildikten sonra tekrar değerlendirilir. “Şartlı olarak uygun” kararı verilen projeler, ODÜHADYEK tarafından belirlenecek bir süre boyunca, hayvan refahı birimi tarafından izlenip, istenen şartların yerine getirilip getirilmediği değerlendirildikten sonra uygun ya da uygun değildir şeklinde karara bağlanır ve proje ile ilgili ODÜHADYEK’e rapor verilir.

i) İzin verilen projelerde hayvan refahını olumsuz etkileyecek herhangi bir değişiklik olup olmadığı yerel etik kurulu denetler. ODÜHADYEK tarafından onaylanan projeye uyulmaması durumunda, verilen izni ODÜHADYEK iptal eder. İznin iptal edilmesi durumunda; hayvan refahı birimi tarafından, projede kullanılan veya kullanılması öngörülen hayvanların refahının olumsuz yönde etkilenmemesi sağlanır.

j) ODÜHADYEK onayı alındıktan sonra projedeki ve çalışmaya katılacak kişilerdeki değişiklikler proje yürütücüsü tarafından ODÜHADYEK’e yazılı olarak bildirilmesi ve onayının alınması zorunludur. ODÜHADYEK onayı alınmaksızın hiçbir protokol değişikliği uygulanamaz. Çalışmada ODÜHADYEK tarafından onaylanmamış protokol değişikliklerinin uygulanması durumunda çalışma durdurulur.

k) Aşağıdaki müdahaleler HADYEK iznine tabi değildir:

1) Teşhis ve tedavi amaçlı klinik uygulamalar.

2) Ölü hayvan veya dokusu, mezbaha materyalleri, atık fetuslar ile yapılan prosedürler.

3) Süt sağma.

4) Dışkı veya altlık örneği toplama.

5) Sürüntü ile örnek alma.

1) Tür tanımlama ile ilgili doğadan yaban hayvanı kullanılmasında Doğa Koruma ve MilliParklar Genel Müdürlüğünden alınan izin, ODÜHADYEK izni yerine geçer.

m) Saha araştırmalarının birden fazla ilde yürütülmesi halinde sadece bir yerin HADYEK onayının alınması yeterlidir.

n) Kayıtlar HADMEK ve Gıda Tarım ve ayvancılık Bakanlığının denetimine açık tutulur.ODÜHADYEK, gerektiğinde konusunda deneyimli uzmanların yazılı görüşlerini alabilir veya kurul toplantısına davet ederek sözlü veya yazılı görüş isteyebilir.

ETİK KURULUNUN GÖREVLERİ

MADDE 9- (1) Hayvan deneyleri yerel etik kurulunun görevleri şunlardır:

- a) Yönetmelikhükümleriile HADMEK'inbelirlediği etik ilkeler ve iyi laboratuvar uygulamaları çerçevesinde kendi çalışma usul ve esasları hakkında yönerge ve yönerge değişikliklerini hazırlamak, hazırladığı yönerge ve yönerge değişikliklerini HADMEK'in onayına sunmak.
- b) HADMEK tarafından yapılan denetimler sonucunda, yönetmeliğe aykırı hareket edildiğitespit edilip ODÜHADYEK'e bildirilen eksiklikleri en geç bir ay içinde tamamlamak ve HADMEK'e bildirmek.
- c) Deney hayvanları üzerinde yapılacak tüm işlemlerin etik yönden kabul edilebilir sınırlarını belirleyerek yapılacak işlemlere ilişkin protokolleri onaylamak veya gerekçeli olarak red etmek.
- ç) Kurum içinde deney hayvanı kullanılması sürecinin 3R ilkelerine ve etik kurallara uygun olarak sürdürülmesini denetlemek, bu amaçla gerekli düzenlemeleri yapmak.
- d) Deney hayvanı kullanılarak elde edilenlerle aynı veya daha yüksek düzeyde bilgi sağlayabilecek ancak hayvan kullanılmayan veya en az sayıda hayvan kullanılan ya da daha az acı verilen prosedürler içeren alternatif yöntemlerin geliştirilmesine ve doğrulanmasına katkıda bulunacak ve bu alanda araştırmayı teşvik edecek uygulamalar yapmak.
- e) Deney hayvanları üzerinde yapılacak işlemlerin onaylanmış protokole uygun olarak yapılmasını sağlamak ve gerektiğinde sonlandırmasına karar vermek.
- f) Deney hayvanlarıyla çalışacak personelin gerekli eğitimi almasını sağlamak ve deney hayvanı kullanım sertifikası bulunması şartıyla hayvan deneyleri yapılmasına izin vermek. Bu amaçla gerektiğinde HADMEK'in en son direktiflerine göre sertifika programları düzenlemek.
- g) Deney hayvanlarının üretim, yetiştirme, barındırma ve nakil koşulları ile deneylerin yapıldığı laboratuvarşartlarının ve ekipmanın etik yönden uygun olup olmadığını denetlemek, uygun görmediği durumlarda deney hayvanı kullanılmasını engellemek.

- ğ) Deney hayvanı kullanımı ile ilgili istatistiki veri tabloları ile yıllık faaliyet raporunu hazırlayarak HADMEK'e sunmak.
- h) Deneysel çalışmalar sonunda ortaya çıkan atıklar, ölü hayvanlar ve tıbbi atıkların 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesince bertarafını sağlamak.
- ı) 5199 sayılı "Hayvanları Koruma Kanunu" nun ve ilgili mevzuatın getirdiği hükümler çerçevesinde; deney hayvanlarının kayıt altına alınmalarını ve izlenebilmelerini sağlamak.
- i) Düzenlenecek eğitim sertifika programlarını otuz gün önce HADMEK'e bildirmek.
- j) Düzenledikleri sertifika eğitim programları ve eğitim sonunda başarılı olarak sertifika alankursiyerler ile ilgili bilgileri HADMEK'e bildirmek.
- k) Deneyde kullanılan hayvanların, prosedür sonrası sahiplendirilmesi veya çiftçilik sistemine iadesinde sakınca görülüp görülmediği hakkında karar vermek.

ETİK KURUL ÇALIŞMA İLKELERİ

MADDE 10 – (1) ODÜHADYEK aşağıda belirtilen ilkeler doğrultusunda çalışır:

- a) Bilimsel araştırmalarda kullanılması zorunlu olan deney hayvanlarına kötü muameleleri engellemek.
- b) Deney hayvanlarının 5 inci maddede belirtilen amaçlar kapsamında kullanılmasını sağlamak.
- c) Ağır acı, stres ya da buna denk eziyet veren deneylerde bir hayvanın bir defadan fazla kullanılmamasını, zorunlu olarak kullanılması gerekiyorsa bunun sağlam bilimsel gerekçelere dayandırılmasını sağlamak.
- ç) Eğitim amaçlı kongre, konferans ve seminerlerde ağrı ve acı veren deneylerin yapılmamasını sağlamak.
- d) Bilimsel açıdan güvenilir verinin, hayvanlara mümkün olduğu kadar az acı çektirerek ve onları en az strese sokarak elde edilmesini sağlamak.
- e) Araştırmalar süresince kullanılan deney hayvanlarına, türüne uygun şartlar hazırlamak ve en iyi fizyolojik, davranışsal ve çevresel şartların teminini sağlamak.
- f) Uygun şekilde eğitilmiş personel tarafından uygun şartlarda deney hayvanı bakımını sağlamak.
- g) Canlı hayvanlarda yapılacak deney amaçlı çalışmaların sorumlu veteriner hekim gözetiminde yapılmasını sağlamak.

ğ) Araştırmacılar tarafından, deneylerin hangi durumlar yerine getirildiğinde sonlandırılacağına dair hedef noktaların belirlenmesini sağlamak.

h) Araştırılan bilginin elde edilmesinde geçerliliği ispatlanmış alternatif usuller varsa hayvan deneylerini etik olarak uygun görmemek ve daha önceden ayrıntılı olarak yapılmış deneylerin tekrar edilmesine engel olmak.

i) Deney için en uygun hayvan türü ve yöntemin seçilmesini ve bilimsel olarak anlamlı sonuç verebilecek en az sayıda hayvan kullanılmasını sağlamak.

i) Deney hayvanlarına gereksiz acı ve ağrı verecek deneylerde uygun bir anestezi usulünün uygulanmasını ve araştırmalarda uygun ağrı kesici ve anestezi kullanılmasını sağlamak.

j) Anestezinin, hayvan için deneyin kendisinden daha fazla travmatik olması ve deneyin amacına uygun olmaması durumunda yapılmasını engellemek.

k) Deneyin etik ilkeler çerçevesinde yapılması ve amacına uygun olması için veteriner hekim kararı ile;

1) Anesteziden çıktığında önemli oranda acıya maruz kalacak olan hayvanın ağrı kesici ile tedavi edilmesini, tedavi edilmesi mümkün değilse insancıl bir metotla öldürülmesini,

2) Deney hayvanının araştırma sürecinde ya da sonunda hayatına son verilmesi işlemlerinin uygun gerekçelerle yapılmasını,

3) Şiddetli ve sürekli ağrı çeken veya normal hayatını sürdüremeyecek duruma gelen deney hayvanları ile sağlığı ve çevresi için risk oluşturabilecek deney hayvanlarının insancıl bir metotla yaşamlarına son verilmesini, sağlamak.

l) Araştırmada kullanılan ve yaşamlarını sürdüren deney hayvanlarına, deney sonunda sağlıklı yaşam şartlarının teminini sağlamak.

m) Hayvanları ağır ve uzun süreli acıya maruz bırakacak deneylerin yapılmasına, etik ilkeler ile araştırmadan elde edilecek fayda ve hayvanların çekeceği acı dikkate alınarak karar vermek.

n) Bilimsel hedeften uzaklaşmadığı ve hayvanın refahının bozulmadığı sürece hayvanlar üzerinde birden fazla uygulama yaparak, deneyde kullanılan hayvanların sayısını azaltmak.

o) Deneyde kullanılarak ölen hayvanların doku ve organlarının paylaşılması kapsamında diğer başvurularda değerlendirilmesini sağlamak.

ö) Uzun süreli olması muhtemel şiddetli acı, eziyet ve ızdırapla sonuçlanan ve düzeltilmesi mümkün olmayan uygulamalardan kaçınmak.

p) Yalnızca kendi bünyesindeki hayvan refahı biriminin denetiminde gerçekleştirilecek prosedürlere izin vermek.

r) Onay verilen projelerde, içerikte ve çalışmaya katılacak kişilerde yapılacak değişiklikleri takip etmek ve gerekli izinlerin alınmasını sağlamak.

DENEY HAYVANI VE ARAŞTIRMALARA İLİŞKİN UYGULAMALAR

MADDE 11 – (1) HADYEK'in çalışmalarında kullanılacak hayvanlara ilişkin hususlar:

a) Ordu Üniversitesi bünyesinde deney hayvanları ve çiftlik hayvanları üzerinde yapılacak tüm prosedürlerin ODÜHADYEK tarafından onaylanmış olması zorunludur.

b) ODÜHADYEK tarafından yapılan düzenlemelere uygun olarak alınmış bir genel veya özel istisna olmadıkça, deneylerde kullanılacak;

1) Fare (*Mus musculus*),

2) Sıçan (*Rattus norvegicus*),

3) Kobay (*Cavia porcellus*),

4) Suriye (altın) hamsteri (*Mesocricetus auratus*),

5) Çin hamsteri (*Cricetulus griseus*),

6) Moğolistan gerbili (*Meriones ungulatus*),

7) Tavşan (*Oryctolagus cuniculus*),

8) Köpek (*Canis familiaris*),

9) Kedi (*Felis catus*),

10) İnsan dışı primatların bütün türleri

11) Kurbağa [*Xenopus (laevis, tropicalis)*, *Rana (temporaria, pipiens)*],

12) Zebra balığı (*Danio rerio*),

türlerinin ve deneyde kullanılacak tüm hayvanların kayıtlı yasal deney hayvanı üreticisi ve tedarikçilerinden alınmış olması şartı aranır.

c) Kedi, köpek gibi evcil türlerin sokakta başıboş olanları, deneylerde kullanılmaz. Ancak, hayvanların sağlık ve refahı ile ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulması, çevre, insan ve hayvan sağlığına karşı ciddi tehlike oluşturması ve çalışmanın amacının sadece başıboş hayvan kullanılarak gerçekleştirilebileceğine dair bilimsel gerekçeler sunulması hallerinde bu hayvanlar deneylerde kullanılabilir.

ç) İnsan dışı primatların deneylerde kullanılmasına, istisnai durumlarda ve prosedürün amacının insan dışı primatlar dışında bir tür kullanılarak gerçekleştirilemeyeceğine dair bilimsel bir gerekçe mevcutsa izin verilir.

d) Büyük kuyuksuz maymunlar deneylerde kullanılamaz.

e) Ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde nesli tehlike altında olan ve korunan türler ile CITES Sözleşmesinin Ek-1 Listesindeki türlerin kullanılmasına aşağıda belirtilen durumlarda izin verilir:

1) Prosedür, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (1) numaralı alt bendi ile (c) ve (d) bentlerinde belirtilen amaçlardan birine sahipse.

2) Prosedürün amacının söz konusu türlerin dışındaki türler ile gerçekleştirilemeyeceğine dair bilimsel bir gerekçe mevcutsa.

f) Doğadan alınmış yaban hayvanı üzerinde yapılacak deney bir bilimsel gerekçeyle; ancak diğer hayvanların deneyin amacı bakımından yeterli olmaması halinde onaylanır. Bu konuda yapılan çalışmalarda ODÜHADYEK onayından sonra Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nden izin alınmalıdır.

ANESTEZİ VE ANESTEZİ UYGULANMASI, ÖLDÜRME VE DENEYLERDE ŞİDDET SINIFLANDIRMASI İLE İLGİLİ İŞLEMLER

MADDE 12 - (1) Anestezi ve anestezi uygulanması, öldürme ve deneylerde şiddet sınıflandırması ile ilgili işlemler Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca 13/12/2011 tarihli ve 28141 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik” 21 inci ve 22 nci maddeleri ile Ek-8 ve Ek-9’a göre yapılmalıdır.

HAYVANLARIN DENEYLERDE TEKRAR KULLANIMI

MADDE 13- (1) Daha önce bir ya da birkaç deneyde kullanılan bir hayvanın tekrar kullanılmasına aşağıdaki durumlarda izin verilir:

a) Daha önceki deneylerin gerçek şiddeti “hafif” veya “orta” ise.

b) Hayvanın genel sağlık durumu tamamen eski haline dönmüşse.

c) Yeni deney “hafif”, “orta” veya “düzelmeyen” olarak sınıflandırılmışsa.

ç) Hayvan üzerinde daha önce gerçekleştirilen prosedürleri değerlendirebilecek bir veterinerhekim tarafından uygun bulunmuşsa.

(2) İstisnai durumlarda, (a) bendini uygulama dışı bırakacak şekilde ve hayvanın veteriner hekim tarafından muayene edilmesinden sonra, hayvanın şiddetli acı, ızdırap veya eşdeğerini içeren bir deneyde birden fazla kullanılmaması şartıyla bir hayvan tekrar kullanılabilir.

DENEYİN SONLANDIRILMASI

MADDE 14- (1) Deneyle ilgili olarak daha fazla gözlemin yapılamayacağı hallerde ya da genetiği değiştirilmiş hayvan soyları ve nesilleri artık takip edilmiyorsa veya sürekli devam eden bir şekilde iğne batırılmasına eşdeğer ya da daha fazla acı, eziyet, ızdırap ve kalıcı hasar yaşamaya bekleniyorsa deney sonlandırılmalıdır.

(2) Deneyin sonunda, bir hayvanın yaşamaya devam etmesine dair karar bir veteriner hekim tarafından alınır. Bir hayvanın yaşatılmaya devam etmesi durumunda, sağlık durumuna uygun bakım ve barınma hizmeti sağlanır. Hayvan orta veya şiddetli acı, eziyet, ızdırap ve kalıcı hasar yaşamaya devam ediyorsa öldürülür.

PROJELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MADDE 15- (1) Projeler:

- a) Bilimsel, eğitsel veya yasal gerekçeleri, b) Hayvan kullanımı gerekçeleri,
  - c) Prosedürlerin mümkün olan en insani ve çevreye duyarlı şekilde gerçekleştirilmesinin tasarlanması,
  - ç) Tahmin edilen bilimsel faydaları ve eğitim yönünden değeri,
  - d) 3R ilkesine uyumu,
  - e) Prosedür şiddetinin sınıflandırılması,
  - f) Elde edilecek fayda ve hayvanların çekeceği acı,
  - g) Öldürme metotları, prosedürler, anestezi, tekrar kullanım, bakım ve barınma şartlarının mevzuata uygunluğu,
  - ğ) Geriye dönük değerlendirmenin yapılıp yapılmayacağı ve ne zaman yapılacağına karar verilmesi,
- kriterlerine göre ODÜHADYEK tarafından değerlendirilir.

PROJE ÖZETLERİ

MADDE 16- (1) Fikri mülkiyet hakkı ve gizli bilgilerin korunmasına tabi olarak, teknik olmayan proje özeti aşağıdaki hususları kapsar:

a) Tahmin edilen hasar ve faydalar ile kullanılan hayvan kimliği de dahil, projenin hedefleri hakkında bilgiyi.

b) 3R ilkesine uyulduğunu.

(2) Teknik olmayan proje özeti anonim olacak şekilde ve kullanıcı ile personelin ad ve adreslerini içermeyecek şekilde hazırlanır.

(3) ODÜHADYEK, teknik olmayan proje özetinde projenin geriye dönük değerlendirme sürecine tabi tutulup tutulmayacağı ve bu sürenin sınırının belirtilmesini talep edebilir. Bu durumda, teknik olmayan proje özetinin geriye dönük değerlendirmenin sonuçlarıyla güncelleştirilmesini sağlar.

(4) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının veri tabanı oluşturulması durumunda, yetki verilen projelerin teknik olmayan proje özetleri ve bunlarda yapılan güncellemeler bu veri tabanında yayınlanır.

GERİYE DÖNÜK DEĞERLENDİRME

MADDE 17- (1) ODÜHADYEK izni alınarak sonuçlandırılan projeler ile ilgili geriye dönük değerlendirme yapılması kararı alınması halinde ODÜHADYEK'e ibraz edilen dokümanlara göre aşağıdaki hususlar değerlendirilir:

a) Projenin amaçlarına ulaşıp ulaşılamadığı.

b) Kullanılan hayvan türlerinin sayısı, hayvanlara verilen zarar ve prosedürlerin şiddeti. c) 3R prensibinin uygulanmasına katkıda bulunabilecek unsurlar.

(2) İnsan dışı primatların kullanıldığı tüm projeler ve uzun süreli ve iyileştirilemeyen şiddetli ağrı, eziyet ve ızdırap içeren prosedürler de dahil "şiddetli" olarak sınıflandırılan prosedürleri içeren projeler geriye dönük değerlendirmeye tabi tutulur.

(3) İkinci fıkra hükümleri dışındaki projeler geriye dönük değerlendirmeden muaf tutulabilir.

DENEY HAYVANI İLE UĞRAŞACAK PERSONELİN EĞİTİMİ

MADDE 18- (1) Deney hayvanı ile uğraşacak personelin eğitiminde uyulması gerekli hususlar aşağıda belirtilmiştir:

a) Deney ve çiftlik hayvanları ile uğraşan veya uğraşacak araştırmacıların eğitilmesi için eğitim programlarının düzenlenmesi, deney hayvanları kullanım sertifikası programlarının açılması,

düzenlenmesi ve yürütülmesinden HADYЕК sorumludur. Bu programlarda başarılı olanlara, ilgili HADYЕК tarafından deney hayvanı kullanım sertifikası verilir.

b) Deney hayvanı kullanarak her türlü eğitim, araştırma, uygulama ve test yapmak isteyen veya bu programların yapılmasında deney hayvanlarına dokunarak katkıda bulunan öğrenciler, araştırmacılar, akademik, sağlık, teknik ve idari personel deney hayvanı kullanıcısı olarak kabul edilir. c) Deney hayvanları kullanıcıları, sertifika almadan, deney hayvanları üzerinde Madde 1'deyer alan etkinliklerle ilgili herhangi bir uygulama yapamaz ve çalışma mekanlarında bu hayvanları barındıramazlar. Çiftlik hayvanlarıyla yapılacak araştırmalarda araştırma ekibinin içinde bir veteriner hekimin bulunması zorunludur. Bu durumda veteriner hekimin deney hayvanları kullanım sertifikası bulunması gerekli değildir.

ç) ODÜHADYЕК; deney hayvanı üretilmesi ve yetiştirilmesi ile sorumlu personelin asgari olarak bilgilendirilmesi ve uyulması gereken usul ve esasları içeren bir meslek içi eğitim programı hazırlar ve periyodik olarak uygulanmasını denetler.

d) ODÜHADYЕК onayına sunulan çalışmada, deney hayvanı kullanan kişinin kullanım sertifikası olmaması halinde Etik Kurul çalışmaya onay vermez.

e) Bir araştırmacı, kendi sertifikası olmaması halinde, araştırma yürütücüsü olarak başka kişilerle ortak çalışma yapmak amacıyla ODÜHADYЕК'e başvurabilir. Kendisinin katıldığı, ancak doğrudan deney hayvanlarıyla işlem yapmayan araştırmacılar, sertifikalı deney hayvanı kullanıcılarının yardımıyla deneylerini sürdürebilirler.

f) Deney hayvanları kullanım sertifikası programlarının içeriği HADMEK'in belirlediği kararlar esas alınarak ODÜHADYЕК tarafından belirlenerek ve gerektiğinde güncellenerek ilan edilir.

g) Deney hayvanları kullanım sertifika programlarında derslerin %80'ine devam etmek zorunludur.

ğ) Kursiyerlerin sertifika alabilmeleri için kurs sonunda yapılacak olan sınavda 100 üzerinden en az 70 puan almaları gereklidir.

h) Deney Hayvanları Kullanım sertifika programlarına kayıt yaptırarak devam ve başarı şartlarını yerine getiren kursiyerlere "Deney Hayvanları Kullanım Sertifikası" verilir. Deney hayvanları kullanım sertifikası, ODÜHADYЕК başkanı ve Rektör tarafından imzalanır.

ı) Lisans veya yüksek lisans düzeyinde deney hayvanı kullanımı ile ilgili alınmış olan eğitimlerin sertifika programına eşdeğer olup olmadığına ODÜHADYЕК karar verir, uygun olduğuna karar verilen eğitim programlarını tamamlayanlara ODÜHADYЕК tarafından sertifika verilir.

DENETİM, GİZLİLİK VE GEÇERLİLİK SÜRESİ

MADDE 19- (1) Denetim ve denetleme ile ilgili gerekli hususlar aşağıda belirtilmiştir:

a) ODÜHADYEK, deney hayvanlarının üretim, yetiştirme, barındırma ve nakil koşulları ile deneylerin yapıldığı barınak, laboratuvar koşullarının ve ekipmanının etik yönden uygun olup olmadığını denetler; uygun bulmadığı durumlarda deney ve çiftlik hayvanı kullanılmasını engeller.

b) ODÜHADYEK tarafından verilen görüş ve kararlar HADMEK denetimine tabidir.

MADDE 20 - (1) ODÜHADYEK yazışmaları gizlidir. Yönetmelikte belirtilen yetkili kurumlar dışında üçüncü şahıslara bilgi verilemez.

(2) Canlı hayvanların kullanıldığı projelerin, mülkiyet haklarını ihlal etmemek ve gizli bilgileri açığa vurmamak kaydıyla halkın bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla objektif bilgiler verilir.

MADDE 21 - ODÜHADYEK olurları, verilen süre boyunca geçerlidir. Bitirilemeyen projeler için eksüre talep edilebilir.

MADDE 22 - ODÜHADYEK kapsamında yürütülen projeler sonuçlandırılmadan yazılı ve görsel basına görüntülü bilgi verilemez.

YÜRÜRLÜK

MADDE 23-Bu Yönerge, Ordu Üniversitesi Senatosu Kararı ile kabul edildikten sonra HADMEK'e sunulur ve bu kurul tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girer.

YÜRÜTME

MADDE 24 - Yönerge hükümleri, Rektör tarafından yürütülür.